

Програма „Сигурност“

През 2016 г. дейността на Програма „Сигурност“ беше фокусирана върху следните области:

- **Противодействие на организираната престъпност, финансовите престъпления и рекета.** Публикуван беше докладът „Изнудване и рекет в ЕС: фактори на уязвимост“, както и модел за оценка на уязвимост на бизнеса. Беше анализиран италианският опит в противодействието на изнудването и рекета. Продължи работата по проучване ролята на корупцията при трафика на хора, както и разработване на ефективни подходи за противодействие на прането на пари в България.
- **Противодействие на радикализацията и терористичните заплахи.** Подготвен беше докладът „Феноменът радикализация: обзор на литературата“, представящ основните академични концепции и дебати във връзка с радикализацията, която може да доведе до насилие. Продължи работата по изготвяне на практически инструменти за разпознаване, наблюдение и анализ на рискове и тенденции, свързани с радикализация и екстремизъм в България. Тези практически инструменти дават възможност за прилагане на конкретни мерки и политики за превенция на радикализацията и по-доброто разбиране на този феномен сред служителите на първа линия и експертите от правоохранителните и разузнавателните служби.
- **Подобряване управлението на частния охранителен сектор.** Анализирана беше ролята на частния охранителен сектор в защитата на критичната и стратегическата инфраструктура, както и в предоставянето на сигурност в селски и отдалечени райони на България.
- **Завладяване на държавата и медиите.** Широк отзвук получи анализът на състоянието на медийния сектор, както и рисковете от липсата на медиен плурализъм и прозрачност на собствеността на медиите.
- **Гранична сигурност.** Извършена бе оценка на Фонд „Външни граници“, по поръчка на Европейската комисия. В рамките на оценката бяха проведени работни посещения на осем гранични служби на ЕС. Участието в тази оценка утвърди репутацията на Центъра като водещ партньор на ГД „Миграция и вътрешни работи“ на Европейската комисия по проблемите на сигурността на външните граници на Съюза. Разработвани бяха и сценарии по проблемите на миграцията и граничните служби след 2020 г., по поръчка на ЕК.

I. Противодействие на организираната престъпност, финансовите престъпления и рекета

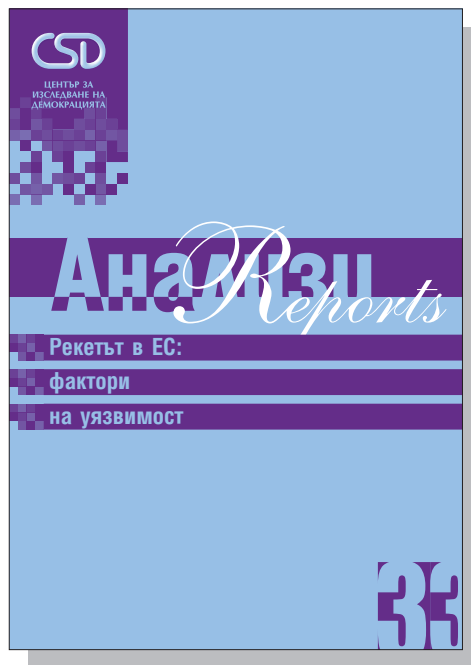
Противодействие на изнудването и рекета: европейският опит

През 2016 г. Програма „Сигурност“ приключи дейностите си по изследването на формите на **рекета и изнудването в ЕС** и разработването на инструменти за оценката на феномена с цел подобряване работата на разследващите органи. Резултатите от изследването бяха представени на национални и международни форуми.

Изнудването и рекетът са ефективни инструменти, използвани от организираната престъпност за натрупване на финансови ресурси и проникване в легалната икономика. Въпреки че не фигурират в докладите на Европол сред идентифицираните значими заплахи от организираната престъпност, тези престъпления в различна степен са проблем във всички европейски държави. Малко европейски страни са разработили проактивни подходи и методи за превенция и борба с рекета. В повечето държави в ЕС полицията има по-скоро пасивен подход и разследва този тип престъпления, само ако е сезирана от съответните жертви. От друга страна, фактът, че предприемачите работят в сивата или черната икономика, в повечето случаи ги отказва да сигнализируют за проблемите си. В резултат на това, по-голямата част от случаите на рекет остават нерегистрирани. Твърде малко са примерите за превантивна и проактивна полицейска дейност, съобразена със спецификите на ситуацията, в която се намират жертвите на рекета.

С цел да се разработят по-добри инструменти за оценката на феномена

на рекета и изнудването, да се допринесе за обмен на опит между различните институции, занимаващи се с борба с този проблем, както и да се изградят стратегически партньорства срещу рекета и изнудването, три организации обединиха своя капацитет и ресурси, а именно: Центърът за изследване на демокрацията (България), Транскрайм – Католически университет в Милано (Италия) и Автономният университет на Мадрид (Испания), с активното участие на българските полицейски служби, Следствена служба „Антимафия“ от Италия, както и на бизнес асоциации от трите страни.

Основните резултати от това усилие бяха обобщени в доклада **„Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост“**, в който се анализират проявите на изнудване и рекет в страни – членки на ЕС, като се оценява риска и уязвимостта за предприятията в два специфични сектора на икономиката (хотелиерство и селско стопанство), както и на китайски-

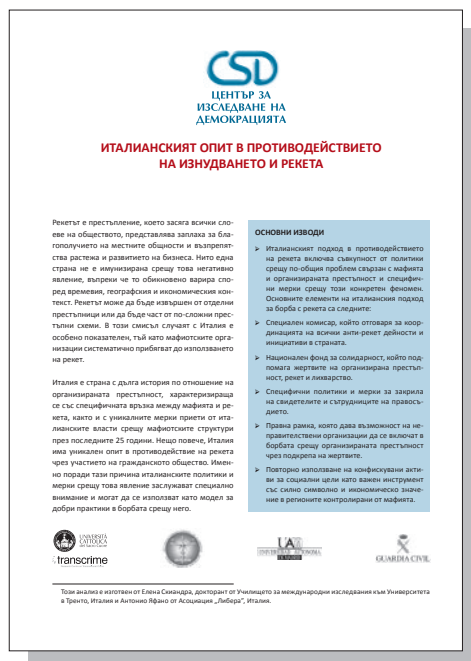
те общности. Изследването анализира социалните и правните аспекти, институционалната и икономическата среда, както и характеристиките на жертвите и престъпниците, с цел да се изяснят условията, които позволяват изнудването и рекета в секторите на хотелиерството и селското стопанство, както и сред китайските общности.

Изследването показва, че изнудването и рекетът могат да се извършват не само от организирани престъпни групи, но и от групи и мрежи от представители на администрацията. Такива групи бяха идентифицирани в България, Румъния, Гърция и Испания, основно в областта на селското стопанство и в по-малка степен в хотелиерството. Всички идентифицирани случаи носят белезите на рекет и изнудване:

- те са форма на организирана престъпност – извършвани са от групи от три или повече лица, действащи координирано;
- извършвани са системно срещу повече от една фирма и са практикувани непрекъснато във времето;
- включвали са принуда – т.е. принуждавали са жертвата към определено поведение чрез използване на заплахи и позициите си във властта;
- причиняват имуществени щети на жертвата – загуба на доходи или загуба на собственост.

Наред с това беше изготвен анализът **„Италианският опит в противодействието на изнудването и рекета“**. Основните елементи на италианския подход за борба с рекета са следните:

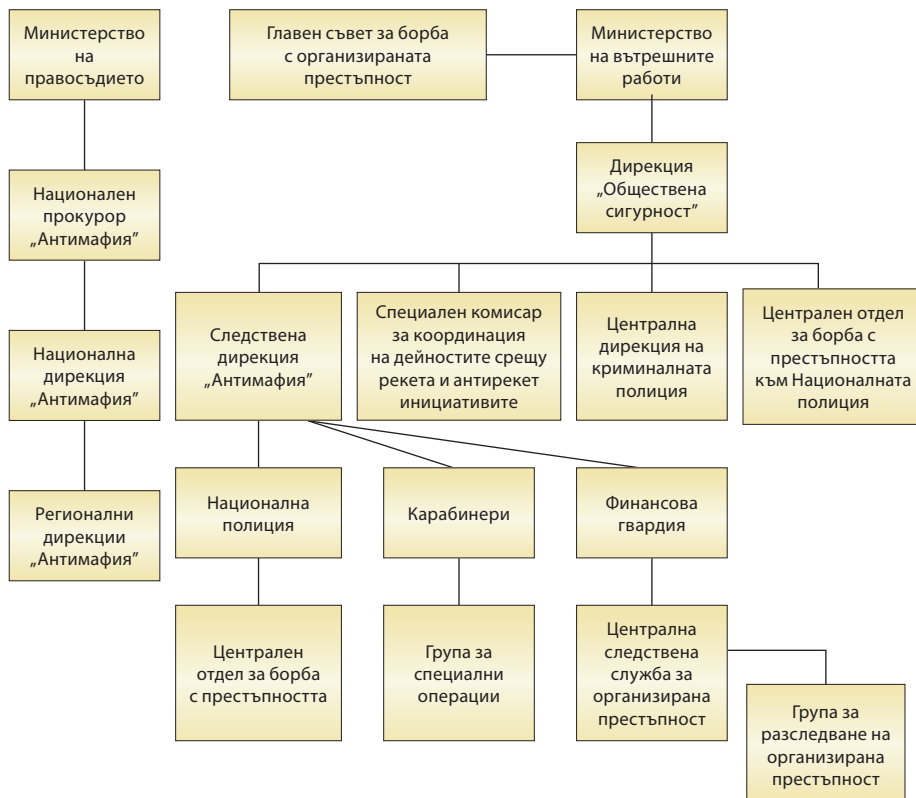
- Създадена е институцията Специален комисар, който отговаря за координацията на всички антирекет дейности и инициативи в страната.

- Създаден е Национален фонд за солидарност, който подпомага жертвите на организирана престъпност, рекет и лихварство.
- Създадени са и се провеждат специфични политики и мерки за защита на свидетелите и сътрудниците на правосъдието.
- Създадена е правна рамка, която дава възможност на неправителствени организации да се включат в борбата срещу организираната престъпност чрез подкрепа на жертвите.
- Повторното използване на конфискувани активи за социални цели се счита за важен инструмент със силно символично и икономическо значение в регионите, контролирани от мафията.

Беше разработена и методология за секторни оценки на уязвимостта към рекет и изнудване в секторите „Селско стопанство“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“, както и сред мигрант-

Институционална рамка за борба с организираната престъпност и рекета в Италия

Източник: Италианският опит в противодействието на изнудването и рекета.

ски общности. Методологията беше представена в [CSD Policy Brief No. 63: Оценка на уязвимостта към рекет](#), посветен на тази тема.

Секторните оценки на уязвимост могат да подпомогнат държавните институции в идентифицирането, оценката и разбирането на риска, свързан с рекета в даден икономически сектор, чрез идентифициране на т.нар. предразполагащи и улесняващите фактори. Оценката на уязвимост:

- допринася за по-добро разпределение на ресурсите на компетентните органи;
- оценява и адаптира административните регулации и инструменти, използвани от правораздавателните органи, спрямо идентифицираните рискове;
- подпомага формирането на нови политики или законодателни мерки.

Методите за оценка на уязвимостта към рекет бяха представени в рамки-

ОЦЕНКА НА УЯЗВИМОСТТА КЪМ РЕКЕТ

Policy Brief No. 63, септември 2016 г.

Рекетът е една от традиционните дейности на организираната престъпност и представлява основен инструмент за набавяне на финансови средства и инфилтриране на легалната икономика. Въпреки че според стратегическите документи на Европейския съюз в последните години рекетът на легитимен бизнес не се нарежда сред най-важните заплахи от организираната престъпност, това престъпление остава като проблем в една или друга степен във всички европейски държави. Серioзността на феномена е призната от ЕС и рекетът фигурира в редица европейски нормативни актове в областта на полицейското и съдебното сътрудничество.

Рекетът е латентна форма на престъпност, известна с ниски нива на заваляване до компетентните органи. Възприемствателни фактори в това отношение са задръжливост на жертвите, опериране в сивата икономика, страх от отплащане и липса на доверие в институциите поради нисък капацитет и корупция. Въздействието на тези фактори води до ниски нива на регистрация на случаи свързани с рекет и инфилтрираност на институциите относно степента на проблема. Стандартните проучвания за равнището на вилтимизация сред бизнес, които са общоприети като алтернатива на полицейската и съдебната статистика, също често страдат от ниски проценти на съобщаване на случаи на рекет. Поради тази причина подобни изследвания също не

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

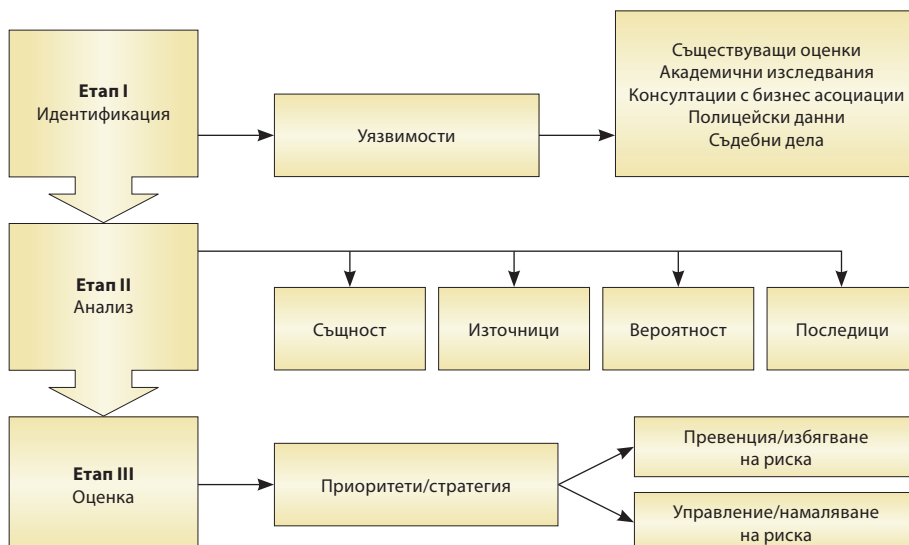
- Рекетът е латентна форма на престъпност, известна с ниски нива на заваляване до компетентните институции, които вярват до липсата на информация за реалните размери на проблема.
- Типичният за правоопазвателните органи подход е изразен в разпоредбата на случаи на рекет само при наличие на високо заваляване от жертвата.
- За ефективното противодействие на този тип престъпност е необходимо въвеждането на повече проактивни форми на контрол, както и мерки за превенция и подпомагане на жертвите.
- Системните оценки на уязвимост могат да подпомагат държавните институции в идентифицирането, оценката и разбирането на риска свързан с рекета в даден икономически сектор чрез идентифициране на тава, предизполагащи и усилващи фактори.
- Предизполагащите и усилващите фактори при организираната престъпност, произтичат от специфични характеристики на стопанските субекти и социално-икономическа среда.
- Оценката на уязвимост цели: а) да допринесе за по-добре разпознаване на рисковете на компетентните органи; б) да оцени и адаптира административни регулации и инструменти, използвани от правоопазвателните органи, спрямо идентифицираните рискове; в) да подпомогне формирането на нови политики или законодателни мерки.

те на поредица от събития през 2016 г. На проявлението и начините за противодействие на различните форми на рекет и изнудване беше посветена кръглата маса, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 19 май 2016 г. с участието на изследователи от Транскрайм – Италия, представители на италианските полиция и прокуратура, прокурор от дирекцията DIICOT – Румъния, представители на Апелативната специализирана прокуратура на България, на главните дирекции „Борба с организираната престъпност“, Национална полиция и дирекция АФКОС на МВР, както и представители на инспекторатите на Министерствата на земеделието и храните и на туризма.

Обсъдени бяха и практиките на рекет и изнудване в секторите „Земе-

Метод за оценка на уязвимостта към рекет

Източник: CSD Policy Brief No. 63: Оценка на уязвимостта към рекет.

Участниците в кръглата маса „Противодействие на изнудването и рекета: европейският опит“, 19 май 2016 г.

делие“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“ в България, включително рисковете и факторите за уязвимост в двата сектора.

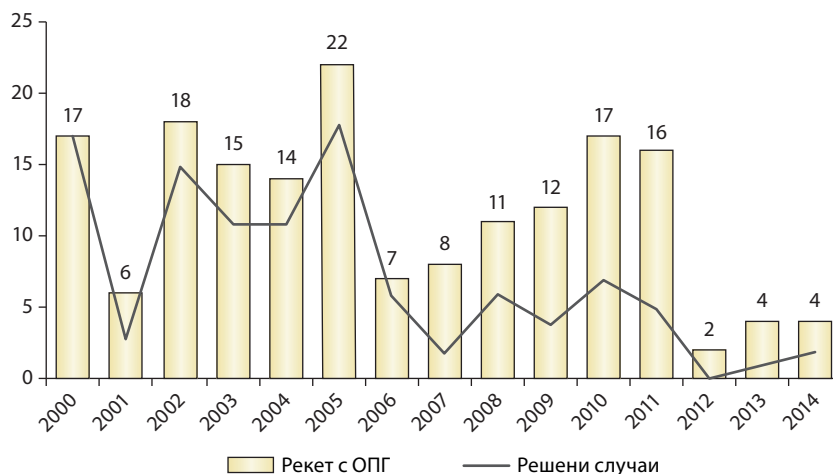
Като основни причини за съществуването на рекет и изнудване в селското стопанство бяха посочили силният дисбаланс в собствеността на земята, практиката на предоставяне на европейски субсидии, липсата на асоциации на дребните производители, местната корупция и др. Беше подчертана необходимостта от даването на приоритет на разследването на организирани форми на изнудване от страна на длъжностни лица.

По отношение на причините за рекет в хотелиерския и ресторантьорския бизнес беше посочено наличието на голям сив сектор, традиционното присъствие на криминални структури,

ниският капацитет и високите нива на корупция в администрацията.

Важен акцент в рамките на кръглата маса беше опитът на Италия по проблемите на противодействие на изнудването и организираната престъпност. Обсъдена беше актуалната картина на организираната престъпност в Италия – национални групи от мафиотски тип, които използват изнудването, за да контролират територията и чужди организирани престъпни групи от страните от Източна Европа и Далечния изток (Китай), които практикуват изнудване срещу граждани и срещу бизнеси в рамките на своите етнически общности. Представителите на италианската полиция и прокуратура дискутираха мерките, които се предприемат, за да се стимулират жертвите на рекет и изнудване да свидетелстват, както и за засилване

Случаи на рекет свързан с организирана престъпност

Източник: Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост.

Таблица 1. Разпределение на изплатените земеделски евросубсидии през 2013 г. за някои страни членки

Страна членка	Процент на получателите на най-големи субсидии	Процент от общо получените субсидии в страната
Румъния	1.1	51.7
България	1.1	45.6
Унгария	0.9	38.5
Полша	2.0	28.5
Германия	1.2	28.4
Италия	0.8	26.3
Испания	1.3	23.4
Великобритания	0.9	14.4
Франция	1.2	9.0

Източник: Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост.

Фактори за уязвимост към рекет в сектор „Селско стопанство“

Източник: Рекетът в ЕС: фактори на уязвимост.

на тежестта на налаганите наказания, като превантивна мярка срещу извършването на престъпления.

Проявленията на феномена рекет и изнудване сред общността на китайската емиграция, както и дейността на италианските антирекет асоциации, бяха разгледани на семинар (26-27 май) и на конференция „Противодействието на рекета и изнудването в ЕС“ (29 септември) в Милано.

Наред с това представители на правоохранителните органи, магистрати и изследователи от Италия, Гърция, България, Испания, Хърватия, Великобритания, Полша, Ирландия, Словакия, Чехия, Естония, Словения и Португалия дискутираха националните аспекти на това явление в различните страни – членки на ЕС.

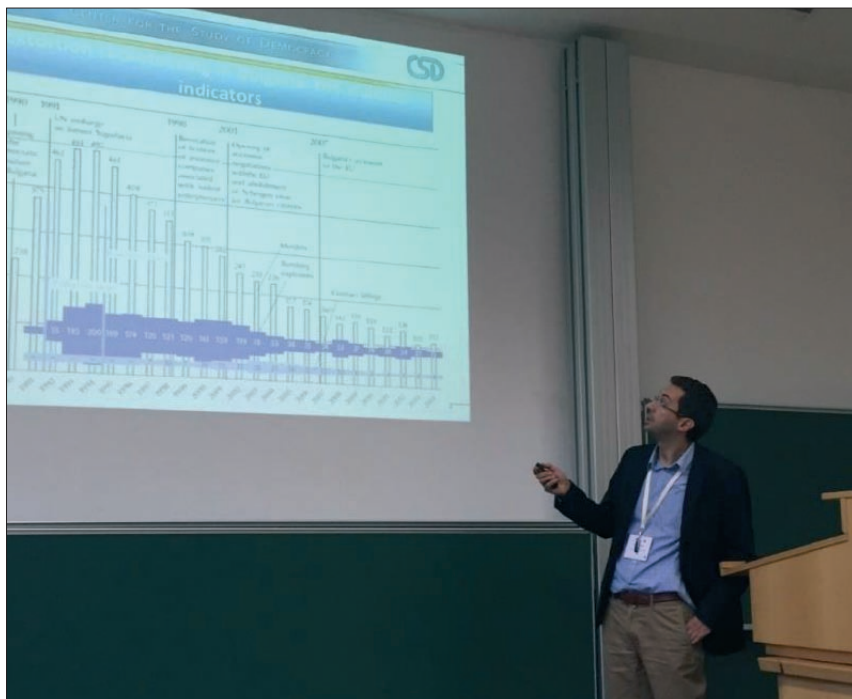
Възможностите, които предоставя разработената методология за секторни оценки на уязвимостта към рекет бяха обсъдени и на кръгла маса „Противодействието на рекета в България: от анализ към възможни мерки“, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 27 октомври 2016 г., с участието на представители на Министерството на вътрешните работи, Главна дирекция „Национална полиция“, Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ и Софийския апелативен съд.. Направени бяха и редица препоръки за подобряване на ефективността на мерките в тази сфера, както и за въвеждане на добри чуждестранни практики като института на „сътрудника на правосъдието“, който успешно се прилага в други държави – например в Италия. Коментирани бяха и множеството

Участниците в конференцията „Противодействие на рекета и изнудването в ЕС“ в Милано, 29 септември 2016 г.

Участниците в кръглата маса „Противодействието на рекета в България: от анализ към възможни мерки“

Д-р Атанас Русев по време на годишната конференция на Европейската криминологична асоциация

осъдителни решения на Европейския съд по правата на човека срещу България, които в повечето случаи са свързани с нарушаване на правото на обвиняемите на справедлив процес поради неправомерното прилагане на специални разузнавателни средства в рамките на досъдебното производство и използването на доказателства, получени по незаконосъобразен начин.

На 23 септември експерти от Центъра организираха академичен панел, посветен на рекета в ЕС, в рамките на Годишната конференция на Европейската криминологична асоциация в Мюнстер, Германия. По време на панела бяха представени доклади относно спецификите на това престъпление в рамките на България, Италия и Испания.

Изследване на корупционни практики при трафика на хора

Трафикът на хора продължава да е сериозен проблем за Европейския съюз. Като трети в света по доходност криминален пазар след трафика на наркотици и оръжие, той е важен източник на незаконни средства за организирани престъпни групи. Въпреки известно изместване на фокуса към други видове експлоатация, принудителната проституция, предимно на жени, остава основната цел на извършителите. През 2016 г., съвместно с експерти от Италия, Косово и Хърватия, бяха изследвани **корупционните практики при трафика на жени с цел сексуална експлоатация** в четирите държави, както и ефектът от тези практики върху жертвите на трафик.

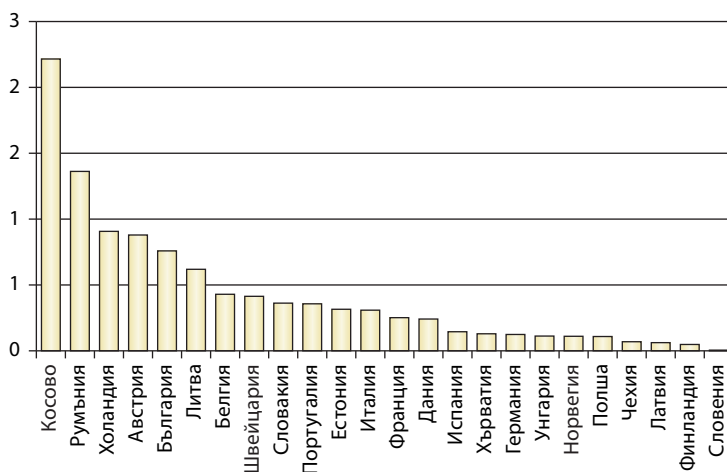
Въпреки размерите на този незаконен пазар, основните криминални участници и особено целите и методите на приложението на корупционни практики не са анализирани в нужната дълбочина. Докато през ранните години на века са действали големи криминални организации, сега, поради възможността за свободно движение и засилен полицейски натиск, преобладават по-малки групи, за които тази дейност е основен бизнес. Корупционните практики в момента са по-скоро ориентирани към предпазване от криминално преследване, прекратяване на разследвания и осигуряване на оправдателни или леки присъди. Важността на корупционните посредници е нараснала значително, докато директните корупционни връзки се избягват все повече. Резултат от проучването е изследването „Корупция и трафик на жени. Българският опит“, както и „Аналитичен доклад: коруп-

ция и трафик на жени“, обобщаващ резултатите от проучванията в четирите страни.

Основни стъпки за подобряване на противодействието на корупцията при трафика на жени са: повишаване капацитета на вътрешноведомствените структури за противодействие на корупцията в полицията и съдебната система, по-добра осведоменост за връзката между двете престъпления, както и тяхното общо разследване, подобряване събирането и анализа на данни, засилване на международното полицейско сътрудничество, осигуряването на по-добра защита на жертвите, както и стимули за съобщаване на полицията за престъплението.

Изводите от проучването в България бяха представени на международен колоквиум за трансгранична престъпност „Множеството лица на организи-

Осъдени извършители на 100 000 през 2014 г.

Източник: Population data (World Bank, 2015); Convicted traffickers (US Department of State, 2015).

раната престъпност и престъпления за печалба: криминални пазари, пране на пари и начини за тяхното преодоляване” в Нюкасъл, от Надя Стойнова, анализатор в програма „Сигурност”, както и на конференция в Европейския парламент – от д-р Атанас Русев и Надя Стойнова.

Противодействие на прането на пари в България

Прането на пари и престъпленията срещу финансовата система често са свързани с различни предикатни престъпления, извършвани най-често от организирани престъпни групи (пари, придобити от трафик на хора и наркотици, проституция, оръжия, компютърни престъпления и т.н.). За успешно противодействие е необходим системен подход за събиране на финансова информация за дейността на организирани престъпни групи, по-широко прилагане и тълкуване на съществуващата законодателна рамка,

както и увеличаване капацитета на отговорните правораздавателни органи. Тези въпроси бяха в дневния ред на кръгла маса по проблемите на противодействието на прането на пари, организирана от Центъра за изследване на демокрацията на 14 юли 2016 г.

Участниците, между които представители на Главна дирекция „Национална полиция”, Държавната агенция за национална сигурност, Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество и Базелския институт по управление, обсъдиха напредъка на България по отношение разследването и предотвратяването на изпирането на пари. Последният доклад на Комитета от експерти за оценка на мерките срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма към Съвета на Европа оценява работата на страната позитивно, най-вече що се отнася до съществуващата към днешна дата законодателна и институционална рамка.

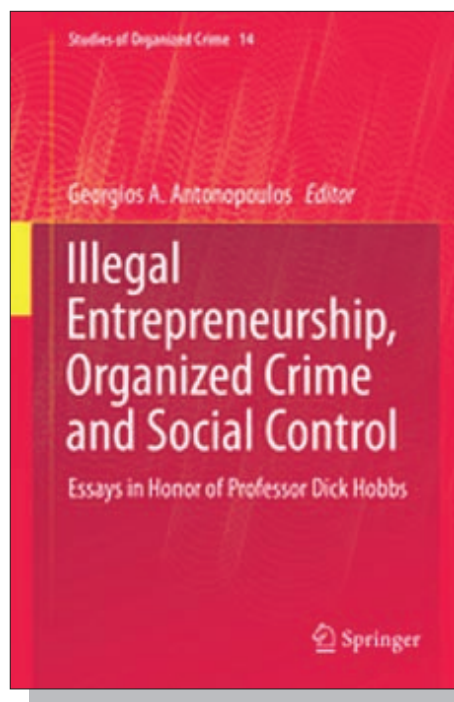
Участниците в кръглата маса „Противодействие на прането на пари в България”, София

Българското законодателството е в съответствие с почти всички европейски и международни норми, но липсата на ефективност при прилагането му води до липса на значими резултати в борбата с изпирането на пари. През последните години се наблюдава тенденция към увеличаване броя на сигналите за изпиране на пари, на наблюдаваните и на новообразуваните досъдебни производства, както и на лицата, изправени пред съда по обвинения за изпиране на пари. Относителният дял на присъдите за това престъпление обаче продължава да е значително по-нисък в сравнение с други видове престъпления. Така например през 2015 г. лицата с влязла в сила присъда по обвинения за трафик на наркотици са 444, а тези за данъчни престъпления – 88. В същото време при изпирането на пари те са само 4.

Не съществува универсално решение за увеличаване ефективността при разследването и превенцията на прането на пари. Основополагащи обаче са наличието на достатъчен институционален капацитет, вкл. финансов, и човешки ресурси. По отношение на борбата с прането на пари и процеса на отнемане на незаконно придобити активи и имущество е от изключителна важност сътрудничеството между различните звена на държавните институции, както и партньорството с международни организации. Към това се включва и условието за по-ефективна организация и структуриране на държавните органи, с цел избягване на дублиращи функции и изкуствено създаване на деструктивна вътрешно-институционална конкуренция. Процесът по отнемане на незаконно придобитите активи също така трябва да започва в най-ранен стадий и да върви паралелно, а не след приключване на наказателните производства.

* * *

Икономическата и финансова криза през 2009 г. доведе до съживяване на **нелегалното и „хищническо“ кредитиране и лихварството** в България. Затруднени от своето финансово положение, значителен брой домакинства и бизнеси се обръщат за съдействие към сенчести „финансисти“. На базата на анализ на данните от проучването **„Финансиране на организираната престъпност“**, Антон Кожухаров и Атанас Русев изготвиха статия на тема незаконно кредитиране и лихварство в България (*Sharks in Sheep's Clothing: Modalities of Predatory and Illegal Lending in Bulgaria*), която бе публикувана в реномирания сборник *Illegal Entrepreneurship, Organised Crime and Social Control*, на издателство Шпрингер. Тазгодишното издание е посветено на приноса на професор Дик Хобс за развитието на модерната криминология.

Анализът сочи, че случаите на виктимизирани клиенти на лихвари зачестяват, както и инцидентите с използване на силови, включително и насилствени методи за събиране на дългове. Това развитие е далеч от изненадващо, тъй като от дълго време лихварството и хищническото кредитиране в България се свързват с организираната престъпност, която намира в нелегалното кредитиране печеливш пазар за развитие. Наблюдава се тенденция, при която комбинативни престъпни организации, улеснени до голяма степен от слаби регулации, легализират своя лихварски бизнес, оперирайки като небанкови финансови институции. По този начин криминалните организации запазват хищническия модел на кредитиране и разширяват своето местно или регионално присъствие в рамките на лицензираната си дейност.

В статията се прави анализ на феномена лихварство и нелегално кредитиране в България, предлага се класификация на редица дейности, свързани с този феномен, както и типологии на клиентите на лихварите.

* * *

Експерти на Центъра взеха участие в редица международни семинари и конференции през годината по въпросите на организираната престъпност и свързани теми.

На 24 ноември д-р Атанас Русев взе участие в семинара на Европол **„Идентифициране на тенденции при тежката и организираната престъпност“** по повод SOCTA 2016 в Хага. На семинара бяха обсъдени бъдещите заплахи и тенденции, свързани с организираната престъпност в Европа. Д-р Русев участва в дискусии-

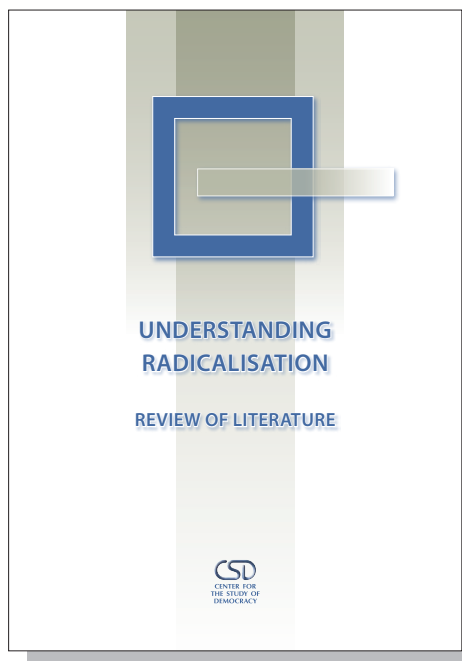
те на работните групи **„Въздействието на миграционната криза“** и **„Значението на географското местоположение за дейностите на организираната престъпност“**.

На 4 октомври, по време на семинара **„Финансовите разследвания и управлението на обезпечени и отнети активи“** в Братислава, д-р Атанас Русев изнесе доклад на тема **„Управление и разпореждане с обезпечени и отнети активи: съществуващи модели и опит в ЕС“**. Семинарът беше организиран от МВР на Словакия в рамките на ЕМРАСТ инициативата на Европол по приоритет **„Разследване на ДДС измами и подобряване на сътрудничеството между правоохранителните органи“**.

II. Противоедействие на радикализацията и терористичните заплахи

Феноменът радикализация

През 2016 г. Програма „Сигурност“, заедно със Социологическата програма изготвиха публикацията **„Феноменът радикализация: обзор на литературата“**. Публикацията представя основните академични концептуализации и дебати върху феномена радикализация, която може да доведе до насилие. Разгледана и обобщена е литература за три различни форми на радикализация – ислямистка, крайнодясна и крайнолява. Предложен е и обзор на актуални академични дискусии относно ролята на интернет в процесите на радикализация. Особено в страните от Централна и Източна Европа процесите на радикализация остават недостатъчно изследвани, независимо от наличието на исторически опит, свързан с екстремизъм и политически радикализъм.

Подходи и инструменти за мониторинг на рисковете от радикализация в Югоизточна и Централна Европа

Противодействието на радикализацията, която води до прояви на тероризъм, е проблем от особена важност за много европейски общества. В последните години в подем са както ислямистката, така и крайнодясната радикализация, което е видимо от редица терористични актове, осъществени на европейска територия. В този контекст ранното идентифициране на процеси на радикализация и разбирането на причините и факторите, които ги предизвикват, са от особена важност за целите на провеждането на ранната превенция.

През 2016 г. Програма „Сигурност“ заедно със Социологическата програма продължиха работа по изготвяне на практически инструменти за разпознаване, наблюдение и анализ на ри-

скове и тенденции, свързани с радикализация и екстремизъм. Бяха изготвени два инструмента:

- 1) Подходи за наблюдение на ранни признаци на радикализация и рамка от индикатори за идентифициране на риск;
- 2) методологическо ръководство за изготвяне на ситуационни оценки на екстремизма.

Резултатите от анализа на приложимостта на двата инструмента бяха обсъдени на 28 юни 2016 г. в рамките на експертна среща „Валидиране на инструмент за мониторинг на радикализация в Югоизточна и Централна Европа“, с участието на експерти от ЕЛИАМЕП, Гърция и от Карловия университет, Чехия.

Д-р Мила Манчева подчерта необходимостта от обсъждане на резултатите от валидиращите изследвания на предложените инструменти и рискови индикатори за мониторинг, проведени в България, Гърция и Република Чехия, за да бъде създаден цялостен инструмент за наблюдение на крайнодясната и ислямистката радикализация.

Либор Стейскал от Карловия университет и Димитрис Склепарис от ЕЛИАМЕП представиха резултатите от валидирането на ситуационния анализ на индикаторите за крайнодясна радикализация, проведени в Чехия и Гърция. Бяха идентифицирани някои пропуски в годишните доклади за оценка на екстремизма в Чехия, изработвани от компетентните органи, които показват липса на съгласуваност между полицейските и съдебните данни за престъпления с екстремистки характер, забавяния при регистрацията на такива случаи, което води до изкривяване на статистиката – а едно и също престъпление

се отчита с две различни дати, както и нуждата от по-задълбочен регионален анализ на данните, събирани от властите. В представените резултати от пилотната ситуационна оценка в Гърция, базирана на данни, предоставени от гръцките власти, беше отбелязано, че повечето престъпления от омраза са регистрирани в Атина и Солун и са предизвикани от етническа, национална и расова нетърпимост. При повече от половината случаи на престъпления от омраза, разкрити от гръцката полиция, нападенията са извършени от групи, а не от единични извършители.

Росица Джекова, координатор на Програмата „Сигурност“ към Центъра и Павел Мичка от Карловия университет споделиха резултатите от тестването на индикатори за разпознаване на риска от ислямистка радикализация сред полицейски служители на предна линия. Сред полицаите в България се наблюдава недостатъчно разбиране на рисковите фактори, свързани с радикализацията, тъй като проблемът е смятан за особено чувствителен и попадащ в прерогатива на разузнавателните служби. От особена важност е обучението на полицейски служители преди извършването на монито-

ринга, както и осъществяване на тясно сътрудничество между полицията, социалните служби и други заинтересовани страни.

* * *

Росица Джекова, координатор на Програмата „Сигурност“ участва в две работни визити на Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията (Radicalisation Awareness Network, RAN) към Европейската комисия. По времето на посещението ѝ във Венеция в периода 25-27 октомври, бяха дискутирани подходите на италианските затворнически и пробационни служби за социална реинтеграция на затворници като ефективен метод за противодействие на радикализацията.

На 23 и 24 декември Росица Джекова участва и в работно посещение на RAN в Париж, където се състояха срещи с представители на централните и местни власти, както и неправителствени организации, прилагащи мерки за превенция и противодействие на радикализацията.

Участниците от 10 страни – членки на ЕС, сред които и България, бяха

По време на работното посещение на Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията в затвор в Падуа, 26 октомври 2016 г.

По време на работното посещение на Мрежата за осведоменост по въпросите на радикализацията във Венеция, 26 октомври 2016 г.

запознати с всеобхватните политика и мерки на правителството за подобряване на идентифицирането, наблюдението и последващото реагиране на рисковете от радикализация към насилие.

В периода 2-4 ноември Росица Джекова участва в годишната среща на Европейската експертна мрежа по въпросите на тероризма (*European Expert Network on Terrorism Issues*) в Милано, организирана от Федералната криминална служба на Германия и Католическия университет Sacred Heart в Милано. Г-жа Джекова взе активно участие в дискусиите и тематичните панели на конференцията на тема връзката между миграционни процеси и радикализация.

Противодействие на Ислямска държава

Критичната обстановка в Сирия и Ирак и разрастването на Ислямска държава (ИД) продължават да са все по-сериозен източник на заплаха за Европа. Международната военна кампания срещу ИД набира скорост, но един потенциален разгром на ИД поставя редица въпроси пред сигурността на Европа.

По този повод на 18 ноември Центърът за изследване на демокрацията организира кръгла маса на тема „Какво следва след Ислямска държава: изводи за Европа“, с участието на един от най-известните световни експерти по проблемите на тероризма Брайън Дженкис, старши съветник на президента на Корпорация РАНД. По време на дискусиите бяха обсъде-

Брайън Дженкис, старши съветник на президента на Корпорация РАНД и д-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията

Участници в кръглата маса „Какво следва след Ислямска държава: изводи за Европа“, София

ни актуалната обстановка в Близкия изток и военната кампания срещу Ислямска държава, както и възможни сценарии за евентуален разгром на терористичната организация и последиците от това за Европа. След като коментира развитието в битката за Мосул и Алепо, г-н Дженкинс очерта основните рискове свързани със завръщането на „чуждестранни бойци“ в Европа. Една от големите слабости на Европа, според него, е недостатъчната обмяна на информация между разузнавателните служби в ЕС, което е пречка за ефективното противодействие на тероризма. Брайън Дженкинс анализира разликата в пътя на радикализиране на последователите на Ал Кайда и на новото поколение бойци на ИД, което прави почти невъзможно изграждането на профил на типичния терорист и съответно прихващането и идентифицирането на рискови признаци преди актове на насилие.

III. Подобряване на управлението на частния охранителен сектор

През 2016 г. Програма „Сигурност“ продължи изследванията на частния охранителен сектор в България.

На 12 и 13 април 2016 г. беше организирана работна среща с участието на експерти от Белградския център за политики за сигурност, Центъра за политики за сигурност – Косово, Института за демокрация и медиация – Албания и Женевския център за демократичен контрол на въоръжените сили. Обсъдена беше ролята на частния охранителен сектор в защитата на критичната и стратегическата инфраструктура, както и за предоставяне на сигурност в селски и отдалечени райони на България.

Тези проблеми бяха дискутирани отново на кръгла маса в периода 7-9 де-

Участници в работната среща по въпросите на частния охранителен сектор в Югоизточна Европа, София

кември в Белград, на която представители на частния охранителен сектор от Косово, Сърбия и Швеция, както и на съответните правоохранителни органи от Албания и България обсъдиха добрите практики в осъществяването на ефективен и ефикасен контрол и надзор на частната охранителна дейност на Балканите и в Европа.

IV. Завладяване на държавата и медиите

Медии и политическо влияние

Завладяването на медиите се отнася до ситуация, при която те – ключов коректив и балансатор за справедливото функциониране на една демокрация – нямат независима и автономна позиция в обществото, а са контролирани или директно от пра-

вителството, или от определени интереси, свързани с политиката и частния бизнес. Истинските собственици на медиите в България остават скрити, в резултат на което за обществото е все по-трудно да вземе информирано решение относно достоверността и обективността на медийните продукти. През последното десетилетие медиите в България постепенно загубиха своята независимост; собствеността бе концентрирана в ръцете на няколко частни компании/личности, които все повече ги използват за търговия с влияние. Балансираността и безпристрастността се срещат все по-рядко в масовите медии, а регулаторните органи не реагират и допускат влошаването на медийната свобода – факт, който отбелязват и международните изследвания на свободата на медиите. Влошаването, от своя страна, се отразява негативно

на борбата с корупцията и подкопаване основни демократични процеси, като например провеждането на избори. Всичко това превръща медиите в инструмент за завладяване на държавата.

Превръщането на медиите в политически инструмент е тенденция, която ясно се очертава както в България, така и в страните от Югоизточна Европа. Това беше основният извод на конференцията *„Медии и политическо влияние“*, организирана от Центъра за изследване на демокрацията съвместно с Българското председателство на Комитета на министрите на Съвета на Европа на 16 май 2016 г. На събитието присъстваха посланиците на Кралство Нидерландия и на Чешката република в България, представители на Съвета на Европа и на държавни институции, представители на неправителствения сектор, медийни експерти и журналисти.

Във въстъпителните си думи при откриването на конференцията, д-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията, подчерта, че медиите, включително и социалните медии, все повече са използвани целенасочено и професионално като средство за въздействие върху политическите процеси. Необходимо е това въздействие да бъде проучвано и разбрано.

Посланик Том ван Оорсхот (в първата половина на 2016 г. Нидерландия председателства Съвета на ЕС) сподели безпокойството си от зависимостта на медиите от външни сили в глобален мащаб. Той подчерта, че принципите на свободната и безпристрастна журналистика са крайъгълен камък на всяка жизнена демокрация, не само в Европа, но и в целия свят.

Парадоксално е в едно време на относително неограничен достъп и при на-

Участници в конференцията *„Медии и политическо влияние“*, София

личието на нови канали за информация, последните изследвания на авторитетни организации да показват, че достъпът до информация и свободата на медиите се намират на най-ниската си точка за последните 10 години. Не е нормално през 2015 г. само 14 % от жителите на планетата да са имали достъп до свободна преса. По този начин се нарушава едно от фундаменталните права на човека.

Г-н Тихомир Безлов, главен експерт в Центъра за изследване на демокрацията, разгледа състоянието на медийната среда в България, като анализира собствеността, приходите и настъпилите изменения на медийния пазар. Поради свиващите се рекламни бюджети (и отражението на глобалната финансова криза) медиите стават все по-податливи на политически и икономически натиск. Една от най-сериозните заплахи за независимостта на медиите идва от „политическите инвестиции“ в печатни и електронни медии, както и от договорите за медийно обслужване, предлагани от държавни институции и влиятелни бизнес групи. В частните медии съдържанието се контролира строго от един малък кръг собственици и редактори, което силно ограничава възможностите за критично отразяване и разследваща журналистика. Известно основание за оптимизъм дава нарастващото значение на социалните мрежи като алтернативни медии. Те дават уникален шанс на независимата журналистика да се самофинансира срещу произведено съдържание (получавайки дял от приходите на социалните мрежи), избягвайки традиционните медии.

Д-р Малгожата Пек, експерт от отдела за медии и интернет към Съвета на Европа, говори за стандартите на Съвета на Европа за осигуряване на плуралистична медийна среда, разнообразно

медийно съдържание, включването на публични медии, както и медийното отразяване на изборни кампании. Позовавайки се на различни политики и правни норми на Европейския съд за човешките права, тя подчерта нуждата от създаването на специфични правила и стандарти за прозрачността на медийната собственост и на вътрешните редакторски политики.

Д-р Любомир Кутин, старши анализатор в Центъра за изследване на демокрацията, представи резултатите от проучването на (не)зависимостта на регионалните медии и отразяването на местните избори през 2015 г. Липсата на независими медии на местно ниво е тенденция със застрашителни последици за регионите в България. Отсъствието на критична, качествена журналистика вреди не само на местните политически институции, но и на икономическото развитие на отделните области. Регионалните медии не разкриват източниците си на финансиране, включително и от обществени поръчки по време на предизборни кампании. Анализът на медийното съдържание обаче показва, че действащите кметове получават преференциално отразяване, а като цяло липсват критични и аналитични публикации. По време на предизборна кампания ролята на регионалните медии е сведена до препечатване на съдържанието, което им подават различни политически формирования.

Катарине Сарикакис, професор във факултета по комуникации на Виенския университет, подчерта, че държавата има значителна роля за намаляването на пространствата за публична комуникация и за подкопаването на доверието в медийните институции по принцип и най-вече в държавните електронни медии. Упражнявайки контрол върху публичните медии в

Европа, държавата поставя едно от най-сериозните предизвикателства пред демократичното развитие поради своето участие в различни стратегии за политическо инженерство и намеса във функционирането на публичните медии.

Кристиян Шпар, директор на Медийната програма за Югоизточна Европа във Фондация „Конрад Аденауер“, направи преглед на медийната среда в региона. През последните години се забелязва консолидация – намалява броят на медийни компании и техните собственици, а последните обикновено са членове на политическия елит или местни олигарси. Последницата на икономическата несигурност на медиите в България и в Югоизточна Европа е все по-разпространената сред журналисти и редактори автоцензура. Рекламата пък се явява един от каналите за непряк политически контрол над медиите. Медиите са особено податливи на външни влияния не на последно място и заради липсата на солидарност сред журналистическата гилдия.

Формулирани бяха препоръки и конкретни подходи за промяна на медийната среда: подобряване на финансовата отчетност на медиите и прозрачността на тяхната собственост, предизвикване на сериозен обществен дебат

по тези проблеми сред гражданите и самите журналисти.

V. Гранична сигурност

Оценка на Фонда за външни граници на ЕК

През 2016 г. екип на Програма „Сигурност“ участва в оценката на Фонд „Външни граници“ по поръчка на Европейската комисия. Посетени бяха граничните служби на осем страни (България, Гърция, Норвегия, Полша, Унгария, Финландия, Чешката република и Швейцария) и беше направена задълбочена оценка на проекти, финансирани от Фонда в периода 2011 – 2015 г. Критериите за оценка бяха релевантност и полезност на целите, ефективност и ефикасност при осъществяване на проекта, устойчивост на направените инвестиции със средства от Фонда, съвместимост и взаимна допълняемост с други финансови инструменти и добавена стойност от гледна точка на приноса на ЕС за укрепване на външните граници. Участието в тази оценка утвърди репутацията на Центъра като водещ партньор на ГД „Миграция и вътрешни работи“ на Европейската комисия по проблемите на сигурността на външните граници на Съюза.

По време на визита при граничната служба на Финландия

Бъдещето на граничната сигурност на ЕС

В края на 2016 г. Центърът започна работа по формулирането на сценарии за проблемите на миграцията и граничните служби след 2020 г. Разработените сценарии ще бъдат използвани от ЕК при определянето на бюджетните приоритети за следващия финансов период (след *Хоризонт 2020*). Формулирането на ясна стратегия за ЕК изисква разработването и разглеждането на алтернативни сценарии, които ще спомогнат за разрешаването на дълготрайния проблем при взимането на стратегически решения – несигурността и липсата на информация за бъдещите събития. Трудността при прогнозните очаквания са свързани със сложността на международните развития, негълна и неясна информация за проблемите и ситуациите, както и присъщите ограничения на

човешкия разум. Ясното разбиране на намеренията, способностите и възможностите на вътрешни и външни фактори е предизвикателство за ЕК, особено когато са налице кризисни и безпрецедентни ситуации, като сирийската бежанска криза. Развиването на достоверни сценарии и разумни вероятности, върху които да се основават стратегически решения за бъдещето на ЕС е допълнително затруднено от присъствието на множество фактори от транснационален характер, които въздействат и взаимодействат, като демонстрират приспособимост към регионалната и международна обстановка. Още повече, все по-глобализиращата се реалност неизменно увеличава броя на вероятните изходи и резултати на различните сценарии, поради наличието на взаимодействащи системи като международни финансови потоци и регионални икономики.